

בראשית יב לך לך

קנט

ועל אִנֹּשׁ בֵּיתָהּ, על עֵיֶסֶק שְׂרֵי אֶתֶת אֲבָרָם: יח. ויקרא פרעה לאֲבָרָם, נֶאֱמַר, מֵאֵל עֲבַדְתָּ לִּי, לְמַאֵל לֹא חֲנִית לִּי, אֲרִי אֶתֶתְךָ הָיָא: יט. לְמַאֵל אֶתֶתְךָ אֶתֶת הָיָא, וּדְכַרִּית יָמָה, לִּי לְאֶתְוּ, וּבְעֵז, הָאֵל אֶתֶתְךָ דְּבַר וְאִזְוִיל: כ. וּפְקִיד עֲלוּהִי, פְּרַעַה גּוֹבְרִין, וְאֶלְוִיָּא וְנִי וְאֶלְוִיָּו יָמִיה, וְנִת אֶתֶתִּיה וְנִת כָּל דְּלִיָּה: א. וּסְלִיק אֲבָרָם מִמְּצָרִים, הוּא, וְאֶתֶתִּיה

יח בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אֶשֶׁת אֲבָרָם: וַיִּקְרָא פְּרַעַה לְאֲבָרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת יט עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לְאֶ־הַגַּדְתָּ לִּי כִּי אֶשְׁתֶּךָ הוּא: לְמַה אֶמְרָתְךָ אֲחֵתִי הוּא וַאֲקַח כ אתָּה לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אֶשְׁתֶּךָ קַח וְלֵךְ: וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרַעַה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַחוּ יג א אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: וַיַּעַל אֲבָרָם מִמְּצָרַיִם הוּא וְאֶשְׁתּוֹ

(יט) קח ולך, לא כאבימלך שאמר לו: הנה ארצי לפניך (להלן כ רש"י טו), אלא אמר לו: לך ואל תעמוד, שהמצרים שטופי זמה הם³⁹, שנאמר: וזרמת סוסים זרמתם (יחזקאל כג כ). (כ) ויצו עליו, על אודותיו לשלחו ולשמרו. וישלחו אותו, כתרגומו: ואלויו⁴⁰. יג (א) ויעל אברם וגו' הנגבה, לבא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה: הלוך ונסוע הנגבה (לעיל יב ט), להר המוריה, ומכל מקום כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות⁴¹ ובגבולי הארץ⁴². 39 ואם אברהם נשאר בארץ היו אחרים נכשלים (מדרש אגדה). 40 לאפוקי לשון גירושין. 41 במדבר לג. 42 שם לד.

רס"ג (כ) ויצו, וימנה וישלחו אותו, גירשוהו בחפזון.

רמב"ן (יח) ויקרא פרעה לאברם. יתכן⁵⁶ כי בכוא הנגעים פתאום עליו ועל ביתו בעת אשר לוקחה שרה אל ביתו הרהר בדעתו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו, ושאל אותה והגידה כי היא אשתו, ולכן קרא לאברהם והאשים אותו, או כאשר אמרו רבותינו⁵⁷ שלקה בראתו, שהמשגל קשה לו, וחשש כי שמא אשתו היא, ואמר לו בספק מה זאת עשית לי, להוציא מפיו האמת, כי אם היתה אחותו היה אומר אמנם אחותי היא, ואמר ועתה הנה אשתך קח ולך, לראות מה ידבר ומה ישיב על תוכחתו, ואברהם שתק ממנו ולא השיב אותו דבר, מרוב פחדו, אז הבין פרעה כי היא אשתו כאשר חשב, וצוה עליו פרעה אנשים לשלחם.

(יט) וטעם ואקח אותה לי לאשה, שהיה רצונו שתהיה זאת אשתו המולכת, לא תהיה פלגש לו. והזכיר זה בעבור שיוודה לו אם היא אחותו, כאשר פירשתו. יג (א) וטעם הוא ואשתו וכל אשר לו, להודיע שלא גזלו ממנו דבר מכל המתנות הגדולות שנתנו לו בעבור שרה שתהיה למלך, ולא אמרו רמיתנו, ומתנה בטעות היא. וזה מעשה נס. שלפניו הגירסא: לפרעה. 56 הוקשה לו מאין ידע פרעה שהיא אשתו, על זה אומר יתכן וכו'. 57 ב"ר מא. ב.

ראב"ע

(יח) ומלת הגדת מבעלי הנוני²⁷. (יט) וטעם ואקח אותה לי לאשה. שלקחה להיותה אשתו ולשכב עִמָּה, והשם הביא עליו נגעים שלא יגע בה. והנגעים שלחם השם לשמור אשת אוהבו, והיו הנגעים גדולים, ולא יכול לגעת בה, וכמוהו וחשקת בה ולקחת לך לאשה (דברים כא י'), ואמר אחר כך והבאת אל תוך ביתך וגלחה (שם יב), ואחר כן תבא אליה ובעלתה (שם יג). וקמצות וי"ו נלך בעבור שהטעם הנקרא ענין מוכרת²⁸, וכן לחם נִיִּין (יד יח). (כ) וישלחו אותו. דרך ליווי בכבוד, וכן ואברהם הולך עמם לשלחם (יח טז). והנכון בעיני להיות פירוש ויצו עליו. בעבור היות על אחרים המצוה²⁹, שהזהיר וצוה להכריז שלא יגע איש בו ובאשתו. יג (א) ודקדוק וַיַּעַל פִּירֶשְׁתִּיו בִּס' הִיסוּד³⁰. בכנין הפעיל. 27 מן נגד. 28 קמוצה וי"ו החבור של ולך, כי מוטעמת בטעם מפסיק. 29 צוה אחרים עליו. 30 ראה ב, יו, ויעל הוא הקיצור מן יעלה.

חזקוני כל רחם לבית אבימלך (להלן כ יח). תני ר' לוי³¹ בשם ר' אליעזר בן יעקב שמענו בפרעה שלקה בצרעת, ואבימלך נעצר, מנין ליתן האמור של זה בזה, תלמוד לומר: על דבר, לגזירה שוה. (יט) למה אמרת אחותי היא, אחי הוא לא נאמר³², על ידי שעכשיו ילדה היתה ומתוך צניעות תולה דבורה באברהם, אבל כאבימלך גדולה היתה ומדברת בעצמה, כתיב: והיא גם היא אמרה אחי הוא.

רד"ק

(יח) ויקרא, מבוואר הוא. (יט) למה... לאשה, לא לקחתי אותה לשכב עמה דרך זנות אלא להיותה לי לאשה. הנה אשתך, הנה היא כמו שהיתה שלא נגעתי בה, קח ולך, תקחנה ולך לך ולא תשב בעיר כדי שלא יקחנה אחד העם מרוב תאוות אליה כי יפה היא מאד. ואברם לא חשש להשיב לפרעה תשובה כמו שהשיב לאבימלך³¹ כי לא האריך פרעה עמו בדברים כמו אבימלך אלא דחקו לצאת מארצו. (כ) ויצו עליו פרעה אנשים, לשמר ולשמור אשתו שלא יגעו בה המצרים ולא בכל אשר לו וישלחו אותו, עד צאתו מגבול מצרים. יג (א) ויעל... וכל אשר לו, שלא נפקד ממנו דבר. ולוט עמו, אף על פי שהשבע במצרים לא רצה להפרד מאברהם. הנגבה, פרשנוה³². שאמר המלאך יעל דבר שריו. 31 להלן כ, י"א. 32 לעיל יב, ט

יג (א) ולוט עמו הנגבה, לאותו רוח שהיה דרום שלו בצאתו מחרן. 31 ב"ר סוף פ"י נב. ושם: ר' אלעזר תני לה משום ר' אליעזר. 32 ששרה אמרה כן לא נאמר, כדכתיב להלן גבי אבימלך: והיא גם היא אמרה אחי הוא (כ, ה). — ובס"ש גורסים: "ולהלן נאמר" אחי הוא.

ספורנו (טו-טז) ותקח האשה... ולאברהם היטיב. שלא נמלכו ראשונה בו לפתותו כמו שהיה המנהג, וזה כי חשבו שלא היה צורך לזה כלל מאחר שלקחה המלך לאשה, ומאחר שאמרה שהיתה אחות אברם בלבד וראויה להנשא לא היו נשואין מעולים מאלו שהיו להנשא למלך לאשה, כמו שהעיד באמרו "ואקח אותה לי לאשה" (פס' יט), אבל לקחנה למלך ראשונה, ואחר כך המלך היטיב בעבודה כמוהו ובמתן כמנהגו. צאן ובקר... ועבדים, רב כיד המלך. (יז) וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים, את פרעה לכרו

קס

ב וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הִנְגָּבָה: וְאַבְרָם כָּבַד מְאֹד בַּמְקָנָהּ בַּכְּסָף וּבַזָּהָב:
 ג וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִגֵּב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֵהְלָה
 ד בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: אֶל-מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה
 ה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה: וְגַם-לְלוֹט הִהְלִךְ אֶת-אַבְרָם הֵיךְ צֹאן-
 ו וּבִקָּר וְאֵהְלִים: וְלֹא-נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רָב
 ז וְלֹא יָכְלוּ לְשֶׁבֶת יַחְדָּו: וַיְהִי-לֵיב בֵּין רַעֲי מְקָנֵה-אַבְרָם וּבֵין רַעֲי מְקָנֵה-

וְכָל דְּלִיָּהּ, וְלוֹט עִמָּיה
 לְדְרוֹמָא: ב. וְאַבְרָם תְּקִיף
 לְחֻדָּא, בְּכַעֲרָא, בְּכַסְפָּא
 וּבְדָהֶבָא: ג. נֶאֱזַל
 לְמִטְלָנוּהִי, מְדְרוֹמָא וְעַד
 בֵּית אֵל, עַד אֲתְרָא,
 דְּפָרְסִיָּה תְּמֵן לְמִשְׁקֵנֵיהּ
 בְּקַדְמִיתָא, בֵּין בֵּית אֵל
 וּבֵין עֵי: ד. לְאַתְר מְדַבְּחָא,
 דְּעֵבֵד תְּמֵן בְּקַדְמִיתָא,
 וְצִלֵי תְּמֵן, אַבְרָם בְּשָׂמָא

הַיָּ: ה. וְאֵף לְלוֹט, דְּאֶזְזַל עִם אַבְרָם, הָיוּ עֵן וְחֹרִין וּמִשְׁקֵנִין: ו. וְלֹא סוֹכְרַת יְתָהוֹן, אֲרָעָא לְמִיתַב כְּחֻדָּא, אַרְי
 הָיָה קְנִיָּהוֹן סְגִי, וְלֹא יָכִילוּ לְמִיתַב כְּחֻדָּא: ז. וְהָתָּה מְצוּתָא, בֵּין רַעֲנָן בְּעִירֵיהּ דְּאַבְרָם, וּבֵין רַעֲנָן בְּעִירֵיהּ

רש"י

(ב) כבד מאד; טעון משאות.
 (ג) וילך למסעיו, כשחזר ממצרים לארץ כנען היה הולך וכן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים⁴³. למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו⁴⁴. דבר אחר⁴⁵ בחזרתו פרע הקפותיו מנגב, ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען.
 (ד) אשר עשה שם בראשונה, ואשר קרא שם אברם בשם ה'.⁴⁶ וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה'.
 (ה) וגם ללוט ההולך את אברם, מי גרם שהיתה לו זאת, הליכתו עם אברם⁴⁵.
 (ו) ולא נשא אותם, לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם. ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו: ולא נשא אותם "מרעה" הארץ, לפיכך כתוב: ולא נשא, בלשון זכר⁴⁷.
 (ז) ויהי ריב, לפי⁴⁸ שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם

43 ב"ר מא. ג. 44 ערכין טז. ב. 45 ב"ר מא. ג. 46 ליתא כ"ד"ר. 47 דאין לומר כמשמעו דאם כן "ולא נשאה" מיבעי ליה, שהארץ לשון נקיבה (גור אריה). ולכן קאמר רש"י שיש להוסיף בקרא מלת "מרעה" שהוא לשון זכר. 48 ב"ר מא. ה.

ראב"ע

(ב) ואברם כבד מאד. שיש לו כבודה רבה³¹, ומי שיש לו כן תנועתו כבדה. הלא תראה כי כבוד מגזרת כובד אבן (משלי כו ב). וקלון מגזרת קל ברגליו (ש"ב כ"ח). והוא היה בעל מקנה רב, גם כסף וזהב הרבה היה לו.
 (ג) למסעיו. שנסע מסעים רבים. כאשר שב מפאת דרום אל בית אל שהיא בצפון, ובא אל מקום המזבח להודות לשם שבא בשלום.
 (ה) ואהלים. לפי דעתי שלשון יחיד על משקל קדש, והוא הנמצא³². והרבים כי בְּאֵהְלִים (ירמ' לה ז). כמו בְּקָשִׁים לא יאכל (ויקרא כב ד). ואהלים בחולם בין האל"ף והו"ו, לשון יחיד, כמו גורל, ואם לא נמצא³³.
 (ו) יחדו. לשון שנים, ורבים, ויענו כל העם יחדו (שמות יט ח), והיא מלה זרה³⁴, ואין פירושו כמו יחד, רק כמו יחיד³⁵.
 (ז) וטעם והכנעני והפריזי, כרעו³⁶. ויתכן היות הפריזי מבני כנען

31 עשר רב. כבד - רבה. 32 אהל, וכך הוא נמצא במקרא. 33 ואהלים הוא הרבים של אהל, כמו גורל, כוכב, אף שאינו נמצא בעצרת יחיד זו במקרא. 34 באה בלא יו"ד רבים. 35 לא שנים ביחד, אך כל אחד בפני עצמו, אלא פירושו שכולם קיימים ביחד - יחידה אחת. 36 כפסוק הדומה לו כאילו

רד"ק

(ב) ואברם כבד מאד, הוא היה כבד מצד מקנהו ורכושו שהיה רב רד"ק וכבד מאד, וכן כאלה נובלת עליה (ישעיה א ל) מצד עליה שהם

רמב"ן

(ז) ויהי ריב. כתב רש"י לפי שהיו רועיו של לוט מרעים בהמתם בשדות אחרים, והיו רועיו של אברם מוכיחין אותם על הגזל, והם אומרים תננה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אמר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ, ולא זכה בה עדיין אברם. ומדרש רבותינו הוא. ואני תמה כי המתנה שנאמרה לאברם לזרעו היתה, שנאמר למעלה לזרעך אתן את הארץ הזאת

חזקוני

(ו) ולא נשא אותם, מצינו גם במקום אחר "ארץ" לשון זכר: יסוב כל הארץ כערכה (זכריה יד י'), כעברת ה' צבאות נעתם ארץ (ישעיה ט יח). ובפסוק אחר אנדרוגינוס: אבל אומללה ארץ (שם לג ט). כי היה רכושם רב, ודבר זה גרם מריבה.
 (ז) בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, ולא היה בידם להרחיב מקומם למרעה מקניהם, שהרי הכנעני והפריזי אז יושב בארץ.

ספורנו

כ"גדולים". ואת ביתו, נתן נגעים גם בביתו אבל לא גדולים כשל פרעה. וזה⁵ למען יראו שהצדקת לבדה נמלטת, ויכירו שהכל היה בעבורה, למען ישובו מרשעם.
 (יח) למה לא הגדת לי. שגם אם היית חושד את ההמון לא היה לך לחשוד את המלך אשר במשפט יעמיד ארץ.
 (יט) למה אמרת אחותי היא. אפילו אחר שהובאת לביתי. ואקח אותה לי לאשה, לא לפלגש. וזה⁶ בלתי רשותך, כי חשבתי שבהיותה אחותך ייטב בעיניך להתחתן במלך.
 יג. (ב) ואברם כבד מאד במקנה, והוצרך להתנהל לאטו, אף על פי שהיה חפץ לשוב מהרה אל מקום המזבח להבין ולהורות כראשונה, ולפיכך -
 (ג) וילך למסעיו. שהם מסע⁷ הרועים הנוסעים ממקום למקום בכלות המרעה ממקום הראשון.
 (ו) ולא נשא אותם הארץ. מרעה הארץ לא היה מספיק לשניהם⁸, לפיכך -

(ז) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט. היתה כיניהם מריבה לראות מי נדחה מפני מי מן המרעה שימצאו והכנעני והפריזי אז יושב בארץ. ולכן היה הריב בין שני אחים גרים מבאיש את ריחם בעיני התושבים⁹, כי בהיות מריבה בין האחים הגרים יחשבו אותם התושבים לאנשי ריב וישאו קל וחומר בעצמם.

5 שלח עליהם הנגעים, רמב"ן. 6 שלקחתיה. 7 בכמה כ"ו: מסעיו. 8 א רש"י ורמב"ן. 9 אברבנאל.

יד ויהוה פד על אברם למצרים וקמון מצראי ית אנתתא ארום שפירא היא לקדא: טו וקמון יתה וברבי פרעה ושבחו יתה לפרעה ואדברת אנתתא לבית מלכותא דפרעה ה: טז ולאברם אוטב פרעה בגינה ויהו לה מדילה ו עאן ותורין ותמרין ועבדין ואמקן ואתנן וגמלין: יז וגרי מימרא דיי פרעה מכתשין וברבין וית אינש ביתה על עיסק שרי אתת אברם: יח וקרא פרעה לאברם ואמר מה דא עבדתא לי למא לא חיותא לי ארום אנתתך היא:

פירוש יונתן ה) לבית מלכותא. דלא תפרש בית פרעה אנשי ביתו כמו גבי יוסף, וחלילה לא נלקחה אלא לבית המלך, וכן תרגום ירושלמי לפלטין היינו מושב המלך: ו) והו ליה מדיחיה. פירוש שהיה לו משלו גם כן כבר והיטיב מה שלא הרגו ולקחו ממנו, ודייק מדלא כתיב "ויתן" לו אלא "ויהי" לו:

תרגום ירושלמי

טו ואדברת אתתא לפלטין דפרעה:

אבן עזרא

בגללך. ובעבורך לא יבואו כי אם בבי"ת. והשר המסיר הבי"ת הוא סר טעם: וטעם ייטב לי. דורון ומנחה, וכן כתוב ולאברם היטיב בעבורה: טז ויהללו. קל הלמד הראשון להקל על הלשון ג), והוא ראוי להדגש, וכמוהו ואתפללה (דניאל ט ד): ותקח האשה. מהבנין הכבוד הנוסף, ואם לא נמצא. והשלם ותשלכי (יחזקאל טו ה): יז וינגע ה' את פרעה על דבר שרי. כמו בעבור, והטעם על זה הדבר:

אבי עזר

ג) ויהללו, ק"ל ה"מ"ד הראשון וכו'. כי קשה על הלשון לדבר שלשה למדיין לזופין צמ אחת, לכן חסר דגש הננין:

ספורנו

יד ויראו המצרים. כולם נתנו עיניהם בה כאשר חשב אברם: טו ויראו אותה שרי פרעה. והם בטלו מחשבת ההמון: ותקח האשה וגו' ולאברם היטיב. שלא נמלכו ראשונה בו לפתוחו כמו שהיה המנהג, וזה כי חשבו שלא היה צורך לזה כלל מאחר שלקחה המלך לאשה, ומאחר שאמרה שהיתה אחות אברם בלבד וראויה להנשא, לא היו נישואין טובים מאלו שהיו להנשא למלך לאשה, כמו שהעיר באמרו ואקח אותה לי לאשה, אבל לקחה למלך ראשונה ואחר כך המלך היטיב בעבורה במהרה ובמתן כמנהג: טז וצאן ובקר וגו' ועבדים. רב כיד המלך: יז וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים. את פרעה לבדו ב"גדולים": ואת ביתו. נתן נגעים גם בביתו אבל לא גדולים כשל פרעה. וזה למען יראו שהצדקה לבדה נמלטת, ויכירו שהכל היה בעבורה, למען ישוּבו מרשעם:

אור החיים

נקיה ה' יפקדנה צננים צדומין לו, והוא אומרו וחימה נפשי צפקודת הזרע, בגללך פירוש צדננים המתגלגלים ממך, על דרך מה שדרשו ז"ל (שנת קא): צפסוק בגלל הדבר וגו' (דברים טו י). ולזה הפסיק צמינת בעצורך לומר כי הם צ' דברים. גם אומרו וחימה צמוספת וא"ו לומר שהוא פרט חדש ואינו ענף ייטב לי, כי הם צ' צמינות ההטבה אחד לגוף ואחד לנפש:

ודבר זה הושג אללו צמחיה שנקתרה עם אצמלך ולא צפעס מאחת עם פרעה, לטעם כי שם לא היה חשד כי גרשו מאלרו גילה כי לא עשה דבר. או אפשר כי צאמלעות צ' פעמים נחפרסם הקול על שרה כי נסתרה ועל ידי זה נפקדה. שוב צא לידי מאמר רבותיו ז"ל (ב"ר ע"ו) וז"ל אמר רבי יצחק אמר הקב"ה כחיב (במדבר ה כח) ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקמה ומרעה זרע, וזו שנכסה לבית פרעה ולבית אצמלך ואלה טהורה אינו

דין שחפקד עכ"ל, והם דברינו ענמם והבן, הרי שחיתה נפשו של אברהם צננים בגלל שרה: יז וינגע ה' וגו' על דבר שרי אשת וגו'. פירוש כי צעעת הנגע הודיע כי שרי היא אשת אברהם: יח יחייט ויקרא פרעה וגו' צמיה וגו'. צמיה וגו'. קשה למה כפל הקושיא צ' פעמים צאופן משונה. ואולי שיכוין לומר צ' הדרגות צממיהחו על זה הדרך, הא' מן הראוי היה לך לחוש לי שמא לא נדע כי היא אשתך ואקמנה, ועוד שהוספת לעשות צמה שאמרת בצירוש אחותי היא:

עוד יחנאר על דרך אומרים ז"ל (רש"י) כי טעם פרעה שאמר לו הנה אשתך קח ולך ואצמלך אמר אליו הנה אלרי לפיך וגו', כי פרעה להיות אנשיו כעורים וטטופי זמה חש על הדבר שיכשלו צו ויעשנו, מה שאין כן אצמלך שלא היו כעורים וכו'. ולזה תמצא שאצמלך

כ"י יקר

אע"פ שבפני ההמון עם אמרה שרה אחותו אני, מכל מקום לפרעה הגידה האמת שהיא אשת אברם בחשבה שמלך יושב על כסא דין לא יעשה עול, ופרעה לא השגיח בה כי אמר לדברך הראשונים אני מאמין, על כן נגעו ה' על דבר שרי

(י) על דבר שרי אשת אברם. וכי עדיין לא ידענו ששרי אשת אברם, ועוד מה פשעו של פרעה הרי סבור שהיא אחותו. ומה שפירש רש"י על דבר שרי שאמרת למלאך הן והוא מכה לא נזכר בפסוק הן. על כן נראה לפרש

יט לְמָא אַמְרַת אַחְתִּי הִיא וּדְבָרֵי יְתָה לִי לְאַנְתּוֹ וּמִן יַד אַתְגְּרִיאתָּן בִּי מִכְתָּשָׁא וְלֹא קִרְבִּית לְיְתָה וּכְדוֹן הָא אַנְתְּתָךְ דְּבַר וְאַזְלִ: כּוּ וּפְקִיד עֵילוּי פְּרַעָה גּוּבְרִין וְאַלְוִיאוּ יְתָה וְיַת אַנְתְּתָה וְיַת כָּל דִּילָה: א וּסְלִיק אַבְרָם מִמְצָרִים הוּא וְאַנְתְּתָה וְכָל דִּילָה וְלוֹט עָמָה לְמִיעַל לְדְרוֹמָא: ב וְאַבְרָם תְּקִיף לְחֵדָא בְּגִיתִי בְּכֶסֶפָא וּבְדִהָבָא: ג וְאַזְל לְמַטְלוֹנוּי מְדְרוֹמָא וְעַד בֵּית אֵל וְתַב עַד אַתְרָא דְפְרָסָה תַּמָּן לְמַשְׁכְּנָה מִן אֵלָא בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עַי:

פירוש יונתן ז' ומן יד אתגריאתן. פירוש תיכף נגע בי הנגע עד שלא קרבת אליה, ודייק מדאמר "הנה אשתך", מגיד שהוא כבראשונה ולא נטמאת:

בינת המקראות

יט ותענבה על פלגשיהם אשר... שר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם: ותענבה. בני ישראל חשקו על פלגשותם של מצרים להיות להם לפלגש (והוא משל על שבקשו עזר מצרים ולא בטחו בה): וזרמת. וקילוחם מרובה כזרם שפיכת הטוסים:

אבן עזרא

יח ומלת הגדת. מבעלי הנוגין: יט וטעם ואקה אותה... פ' לאשה. שלקחה להיותה אשתו ולשכב עמה, והשם הביא עליו נגעים שלא יגע בה. והנגעים שלחם השם לשמור אשת אוהבו, והיו הנגעים גדולים, ולא יכול לגעת בה, וכמוהו וחשקה בה ולקחת לך לאשה (דברים כא יא), ואמר אחר כן והבאת אל תוך ביתך וגלחה (שם שם יב), ואחר כן תבא אליה ובעלתה (שם שם יג). וקמצות וי"ו ולך בעבור שהטעם הנקרא ענין מוכרת ד]. וכן לחם ויין (להלן יד יח): כ וישלדו אותה. דרך ליווי בכבוד, וכן ואברהם הולך עמם לשלחם (להלן

אבי עזר

ד' וקמצות וי"ו ולך וכו'. דעת הכנ כיון שהיא נכספוק וי"ו אחריה מלה ש"ו המיטור, וכן ילוח ושוב (לפ"ה ז' מנחה ונסך יח"ל ט. ועוד כלל אמר אמרו המדקדקים דוקא שמהיה נגינה צלות שאחר הוי"ו, אולם אם הנגינה רחוקה או נקוד בשוא, כמו שמש וירח קדמו ויח"ל ז' י. והעם כי כן משפט הלשון שנשמנה המנועה לשוא כשהנגינה רחוקה ממנה, כד להקל על הלשון. עיין יסוד הנקוד ש"א כ"ו: ה' ודקדוק ויעל

טפורנו

יח למה לא הגדת ל'י. שגם אם היית חושד את ההמון, לא היה לך לחשוד את המלך אשר במשפט יעמיד ארץ: יט למה אמרת אחותי היא. אפילו אחר שהובאת לבית: ואקה אותה ל'י לאשה. לא לפילגש. וזה בלתי רשותך, כי חשבתו שבהיותה אחותך ייטב בעיניך להתחתן

רמב"ן

תוכחתו, ואברהם שתק ממנו ולא השיב אותו דבר מרוב פחדו, או הבין פרעה כי היא אשתו כאשר חשב, וצוה עליו פרעה אנשים לשלחם: (ט) וטעם ואקה אותה ל'י לאשה. שהיה רצונו שתהיה זאת אשתו המולכת, לא תהיה פלגש לו,

אור החיים

אמר אליו מה ראית כי עשית וגו' (להלן כ"י) מה שאין כן פרעה כי יודע טעמו של אברהם כי ירא פן ימות עליה. ומעתה יתבאר הכתוב על נכון להיות שידע פרעה הטעם לא יולדק לומר לו למה אמרת אחותי היא, כי אם שאלה ראשונה למה לא הגדת לי ביחוד כי היא אשתך, וצוה הגם שתאמר אחותי תהיה לך

כלי יקר

בשכיל דבורה של שרי ומה היה דיבורה, אשת אברם, כי היא דיברה אליו אשת אברם אני. ואמר פרעה לאברם למה אמרת אחותי היא כי לך הייתי מאמין ולא לה, כי חשבתו אולי

בראשית רבה (וילנא) פרשת לך לך פרשה מא

5

א [יב. יז] וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו', כתיב (שם/תהלים/צב) צדיק כתמר יפרח, מה התמרה הזו וארז, אין בהם לא עקומים ולא סיקוסים כך הצדיקים אין בהם לא עקומים ולא סיקוסים, מה התמרה וארז צילן רחוק כך מתן שכרן של צדיקים רחוק, מה התמרה וארז לבן מכוון למעלן כך הצדיקים לבן מכוון להקב"ה, הה"ד (שם/תהלים/כה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי, מה תמרה וארז יש להן תאוה אף צדיקים יש להן תאוה, ומה היא תאותן הקב"ה שנאמר (שם/תהלים/מ) קוה קויתי ה', א"ר תנחומא מעשה בתמרה אחת שהיתה עומדת בהמתן ולא היתה עושה פירות עבר דקלי אחד וראה אותה, אמר תמרה זו צופה מיריחו, כיון שהרכיבו אותה עשתה פירות, אי מה התמרה הזו אין עושין ממנה כלים, יכול אף הצדיקים כן, אתמהא, תלמוד לומר כארז, א"ר הונא תמן עבדין מיניה מאנין, אי מה הארז אינו עושה פירות, כך הן צדיקים אתמהא, תלמוד לומר יפרח, מה תמרה זו אין בה פסולת, אלא תמריה לאכילה, ולולביה להלל, חריות לסוכך, סיבים לחבלים, סנסנים לכברה, שפעת קורות להקרות בהם את הבית כך הם ישראל אין בהם פסולת, אלא מהם בעלי מקרא, מהם בעלי משנה, מהם בעלי תלמוד, מהם בעלי הגדה, מה תמרה זו וארז כל מי שהוא עולה לראשן ואינו משמר את עצמו הוא נופל ומת, כך כל מי שהוא בא להזדווג לישראל סוף שהוא נוטל את שלו מתחת ידיהם, תדע לך שכן שהרי שרה על ידי שמשכה פרעה לילה אחת, לקה הוא וביתו בנגעים, הה"ד (בראשית יב) וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו'.

ב ריש לקיש בשם בר קפרא אמר פרעה בראתן לקה, אמר רשב"ג מצאני זקן אחד מוכה שחין בציפורין, ואמר לי כ"ד מיני שחין הם, ואין לך קשה מכולם שהאשה רעה לו אלא ראתן בלבד, ובו לקה פרעה, אמר רבי אחא אפילו קורות ביתו לקו, והכל היו אומרים על דבר שרי אשת אברם, אמר רבי ברכיה עלו דטולמוסין למקרב למסאנא דמטרונא, וכל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה, ואני יצאתי באמונה, אברהם יצא חוץ לסירה, ואני בתוך הסירה, אמר לה הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה והכל אומרים על דבר שרי אשת אברם, אמר רבי לוי כל אותו הלילה היה מלאך עומד ומגלב בידו, הוה אמר לה אין אמרת מחי מחינא, אין אמרת נישבק שביקנא, וכל כך למה שהיתה אומרת לו אשת איש אני ולא היה פורש, רבי אלעזר תני לה בשם ר"א בן יעקב שמענו בפרעה שלקה בצרעת, ואבימלך בעיצור, מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל על דבר שרה, על דבר על דבר לגזירה שוה.

ג [יג. ב] ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובוזה, הה"ד (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב וגו', וילך למסעיו, במסעות שהלך בהן חזר, אמר רבי אלעזר ברבי מנחם הלך לפרוע הקפותיו, וגם ללוט ההולך את אברם וגו' ד' דברים טובים היו ללוט בעבור אברם, וילך אברם וגו', וילך אתו לוט, וגם ללוט ההולך את אברם, וישב את כל הרכוש וגם את לוט, ויהי בשחת אלהים וגו' ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך וגו', וכנגדו היו בניו צריכים לפרוע לנו טובות, לא דיין שלא פרעו לנו טובות אלא רעות, הה"ד (במדבר כב) וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' ועתה לכה נא ארה לי את העם, (שופטים ג) ויאסף אליו את בני עמון ועמלק וילך ויך את ישראל וירשו את עיר התמרים, (ד"ה = דברי הימים = ב כ) ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני מדין ועמהם מן העמונים על יהושפט, ועוד כתיב (איכה א) ידו פרש צר על כל מחמדיה, ונכתב חטא שלהם בארבעה מקומות (דברים כג) לא יבוא עמוני ומואבי על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכתיב (מיכה ו) עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב ומה ענה וגו', עמדו ד' נביאים וחתמו גזר דינם אלו הם ישעיה וירמיה צפניה ויחזקאל, ישעיה אמר (ישעיה טו) משא מואב כי בליל שודד ער מואב נדמה כי בליל שודד קיר מואב נדמה, ירמיה אמר (ירמיה מט) לכן הנה ימים באים נאם ה' והשמעתי אל רבת בני עמון תרועת מלחמה והיתה לתל שממה ובנותיה באש תצתנה וירש ישראל את יורשיו אמר ה', יחזקאל אמר (יחזקאל כה) לבני קדם על בני עמון ונתתיה למורשה למען לא תזכר בני עמון בגוים ובמואב אעשה שפטים וידעו כי אני ה', צפניה אמר (צפניה ב) לכן חי אני נאם ה' צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדום תהיה ובני עמון כעמורה וגו'.

ד היתה צאן ובקר ואהלים, רבי טוביה בר יצחק אמר שני אהלים רות המואביה ונעמה העמונית, דכוותה קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך וגו', רבי טוביה בר רבי יצחק אמר ב' אוהלים, רבי יוסי ברבי יצחק אמר שתי מציאות רות המואביה ונעמה העמונית, א"ר יצחק (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום.

ה [יג. ז] ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, רבי ברכיה בשם רבי יהודה ב"ר סימון אמר בהמתו של אברהם אבינו היתה יוצאה זמומה ובהמתו של לוט לא היתה יוצאה זמומה, היו אומרים להם רועי אברהם, הותר הגזל, היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקב"ה לאברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד, למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו ואין אכלין מדידהון אינון אכלין, אמר להם הקב"ה כך אמרתי לו לזרעך נתתי, אימתי לכשיעקרו שבעה עממים מתוכה, והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, עד עכשיו מתבקש להם זכות בארץ.

ו [יג. ח] ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וגו' רבי עזריה בשם ר"י ב"ר סימון אמר כשם שהיה ריב בין רועי אברם ובין רועי לוט כך היה ריב בין אברם ללוט, הדא הוא דכתיב ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וגו', וכי אחים היו אלא שהיה קלסתר פניו דומה לו, הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי, אמר רבי הלבו הבדל נא אין כתיב כאן אלא הפרד מה הפרדה הזו אינה קולטת זרע כך א"א לאותו האיש להתערב בזרעו של אברהם, אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה,